

**ANNA KIEPAS-KOKOT
LESŁAW WOŁEJKO
ELŻBIETA SKÓRSKA**

\cej qf pkr qo qtunk'Wpky gtu{ vgv'Vgej pqm i kē| p{ 'y 'U e| gekp kē

**KIERUNEK STUDIÓW *GOSPODARKA PRZESTRZENNA*
W ZACHODNIOPOMORSKIM UNIWERSYTECIE
TECHNOLOGICZNYM W SZCZECINIE
– DOŚWIADCZENIA I NOWE WYZWANIA**

Abstract: A Field of Study *Spatial Economy* in West Pomeranian University of Technology, Szczecin – Experiences and New Challenges. *Spatial Economy* as a field of study realised the Faculty of Environmental Management and Agriculture of the West Pomeranian University of Technology, Szczecin, is presented in the paper. This University was created in 2009, January, 1st as a fusion of two public universities with strong traditions: Technical University of Szczecin and Agriculture University of Szczecin. The program of study was formulated by Program Board of the land management course, accepted by the Faculty Board in 2011, and implemented in 2011/2012. Reflections of the teachers of economic and natural science courses are presented. Basing upon the accumulated experiences the factors favourably influencing students' involvement were identified. The motivators, which could increase the involvement of students, and thus, increase the satisfaction from the education process in the field of *Spatial Economy* study are discussed.

Keywords: Field of study, *Spatial Economy*, studies, teaching, university.

Wstęp

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie to uczelnia publiczna utworzona 1 stycznia 2009 r. [Ustawa 2008] z połączenia dwóch najstarszych szczecińskich uczelni, tj. Politechniki Szczecińskiej powstałej w 1946 r. jako Wyższa Szkoła Inżynierska oraz Akademii Rolniczej powsta-

łej w 1954 r. jako Wyższa Szkoła Rolnicza w Szczecinie. Jest to pierwszy przykład fuzji uczelni publicznych, którą prawnie umożliwiła obowiązująca od 2005 r. Ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym* [Ustawa 2005]. Zgodnie z treścią tej ustawy nowa uczelnia została uznana jako tzw. uniwersytet przymiotnikowy i zaliczona do grupy uczelni technicznych [Klasyfikacja... 2016]. Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie przejął pracowników i cały majątek oraz strukturę uczelni macierzystych i w ten sposób składa się z 10 wydziałów, które mają łącznie 13 uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego oraz 19 uprawnień do nadawania stopnia doktora. Jednym z celów fuzji uczelni była osiągnięcie efektu synergii potencjału naukowego i dydaktycznego w stosunku do obu macierzystych uczelni [Strategia 2012]. Oceniając to z perspektywy ponad 7 lat, został on osiągnięty, o czym świadczą m.in. wyniki w rankingach uczelni krajowych oraz we współpracy z biznesem [Perspektywy... 2015; Informacja... 2016].

1. Utworzenie kierunku *gospodarka przestrzenna*

Korzystając ze wzmocnionego potencjału powstałej Uczelni, w 2010 r. podjęto działania prowadzące do utworzenia kierunku *gospodarka przestrzenna*. Ustalono, że kierunek ten będzie realizowany na Wydziale Kształtowania Środowiska i Rolnictwa z wydatną pomocą kadrową innych wydziałów, w szczególności Wydziału Ekonomicznego oraz Wydziału Budownictwa i Architektury. Uzasadnieniem takiego wyboru było to, że Wydział ten prowadził już od wielu lat kierunki studiów *Ochrona Środowiska* oraz *Architektura Krajobrazu* [Baciewicz et al. 2014], zatem *gospodarka przestrzenna* była naturalnym uzupełnieniem oferty dydaktycznej. W odróżnieniu jednak od innych uczelni nie ma na Wydziale jednej specjalistycznej jednostki, która mogłaby być kluczową dla tego kierunku studiów. Są za to dwie duże jednostki w strukturze Wydziału zajmujące się tematyką gospodarowania przestrzenią i kształtowania środowiska: Katedra Ekologii i Ochrony Środowiska oraz Katedra Projektowania Krajobrazu. Władze Wydziału zdecydowały, że program studiów opracuje powołana w październiku 2010 r. Rada Programowa kierunku *gospodarka przestrzenna*, w której skład weszło 7 osób z różnych katedr i zakładów Wydziału [Uchwała 2010]. Po trzech miesiącach intensywnej dyskusji podczas 10 kolejnych posiedzeń Rady Programowej opracowano oparty na podstawie ministerialnych standardów kształcenia program studiów inżynierskich I stopnia [Rozporządzenie... 2007], które zatwierdziła Rada Wydziału [Uchwała... 2011]. Pierwszy program studiów inżynierskich obejmował 2500 godzin, z czego 1250 godzin

stanowiły ćwiczenia, zwiększono do 180 (w stosunku do obowiązujących standardów kształcenia) liczbę godzin zajęć językowych odpowiadającą ustaleniom Senatu Uczelni, 7 semestrów, a w każdym nie więcej niż 8 przedmiotów, przy czym w semestrze ostatnim w związku z koniecznością przygotowania przez studentów prac inżynierskich, większość zajęć miała charakter seminaryjny. W programie umieszczono cztery przedmioty (*przyrodnicze uwarunkowania gospodarowania przestrzenią, planowanie infrastruktury technicznej, planowanie przestrzenne, geograficzne systemy informacji przestrzennej*) złożone z kilku części, stanowiące analog modułów opisywanych przez Churskiego [2013]. Przedmiot ‘*Przyrodnicze uwarunkowania gospodarowania przestrzenią*’, oznaczony jako PUGP, podzielono na 4 części tematyczne po 90 godzin każda, realizowane w kolejnych semestrach: 1) abiotyczne elementy środowiska; 2) biotyczne elementy środowiska; 3) gospodarka leśna i obszary wiejskie; 4) ochrona przyrody i krajobrazu. W programie studiów uwzględniono ponadto 30 przedmiotów obieralnych (fakultatywne), pozostawiając studentom wybór z zastrzeżeniem, że przedmiot może być uruchomiony przy 15 zainteresowanych nim studentach.

2. Tryb konkursowy powierzania przedmiotów

Rada Programowa opracowała w tym okresie także kryteria konkursowe, które pozwoliłyby wybrać najlepsze oferty prowadzenia przedmiotów przez nauczycieli akademickich. Przyjęto dwa zasadnicze kryteria kwalifikacji: wykształcenie i doświadczenie oraz dorobek dydaktyczny, naukowy i praktyczny. Za potwierdzenie kryteriów wykształcenia przyjęto przedłożenie kopii dyplomu ukończenia studiów magisterskich, dyplomu doktora, doktora habilitowanego lub nominacji profesorskiej oraz ew. dyplomu ukończenia studiów podyplomowych i związanych z kierunkiem studiów szkoleń i staży. Za kryterium dydaktyczne przyjęto doświadczenie w prowadzeniu zajęć z przedmiotów objętych kierunkiem *GP* lub przedmiotów pokrewnych oraz publikacje dydaktyczne. Za kryterium naukowe przyjęto najważniejsze 3 publikacje naukowe lub popularno-naukowe dotyczące prowadzonego przedmiotu, zwłaszcza z ostatnich 4 lat. Za kryterium praktyczne przyjęto udział w pracach związanych z kierunkiem studiów dla potrzeb gospodarki i administracji (planów, programów, strategii, prognoz, ekspertyz). W celu ujednocnienia dokumentacji potwierdzających kwalifikacje do prowadzenia zajęć na kierunku studiów *GP*, została opracowana ankieta kwalifikacyjna (ryc. 1) zatwierdzona przez Radę Programową GP [*Protokół 2010*]. Na podstawie otrzymanych

ankiet w trybie konkursowym ustalono obsadę kadrową kierunku, który został uruchomiony w roku akademickim 2011/2012. Poza nauczycielami z macierzystego wydziału dużą grupę przedmiotów powierzono nauczycielom z Wydziału Ekonomii, a pojedyncze przedmioty – z Wydziału Budownictwa i Architektury oraz z Wydziału Elektrycznego. Warto zaznaczyć, że dwa lata później ankiet ta została uznana za obowiązujący na Wydziale dokument i jest stosowana przy tworzeniu nowych kierunków studiów [*Uchwała* 2013].

W pierwszym roku przyjęto na studia 120 studentów, chociaż początkowo limit zakładał 60 osób, więc go dwukrotnie zwiększono. W kolejnych latach liczba studentów zmniejsza się.

Ankieta kwalifikacji nauczyciela akademickiego
 deklarującego gotowość prowadzenia zajęć na kierunku
GOSPODARKA PRZESTRZENNA

Proponowany przedmiot	
Katedra/Zakład	
Imię i nazwisko	
Wykształcenie – podać zgodne z posiadanymi dokumentami	
Studia wyższe: kierunek/uczelnia	
Tytuł zawodowy na dyplomie ¹	
Stopień naukowy ² , dyscyplina	
Tytuł naukowy ³ , dyscyplina	
Studia podyplomowe	
Staże, szkolenia, certyfikaty	
Doświadczenie dydaktyczne – nazwy dotychczas prowadzonych przedmiotów ⁴	
1.	
2.	
3.	
4.	
Dorobek publikacyjny – najważniejsze 3 publikacje ⁴ , zwłaszcza z ostatnich 4 lat (dołączyć)	
1.	
2.	
3.	
Osiągnięcia praktyczne dla gospodarki – 3 najważniejsze ⁴ z ostatnich 4 lat	
1.	
2.	

¹ mgr, mgr inż., inż., lic.; ² dr, dr hab.; ³ prof.; ⁴ związane możliwie blisko z przedmiotem kierunkiem

.....
 Data, podpis nauczyciela

.....
 Podpis kierownika Katedry/Zakładu

Ryc. 1. Ankieta kwalifikacji nauczyciela akademickiego opracowana przez Radę Programową kierunku *Gospodarka Przestrzenna*, 24.11.2010

Źródło: [*Protokół* 2010].

3. Krajowe Ramy Kwalifikacji oraz efekty kształcenia

W kolejnym roku akademickim 2012/2013 w Uczelni zaczęły obowiązywać tzw. Krajowe Ramy Kwalifikacji, które wymusiły określenie zakresu kształcenia oraz opracowanie obszarowych efektów kształcenia [Rozporządzenie 2011]. Dla kierunku *gospodarka przestrzenna* w ZUT zakres kształcenia objął nauki rolnicze, leśne i weterynaryjne, nauki społeczne oraz nauki techniczne [Uchwała 2012a]. Przyjęto 5 celów kształcenia: 1) Rozwinięcie kompetencji umożliwiających podjęcie pracy zawodowej w zakresie zarządzania przestrzenią; 2) Przygotowanie do opracowania dokumentacji planistycznej na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym w jednostkach administracji publicznej, agencjach, jednostkach sektora prywatnego i organizacjach pozarządowych; 3) Przekazanie studentowi informacji i wyrobienie w nim umiejętności wyjaśniania związków przyczynowo-skutkowych zachodzących w naturalnych i antropogenicznych ekosystemach dla potrzeb kompleksowego gospodarowania i zarządzania przestrzenią; 4) Zaznajomienie studenta z zasadami uwzględniania w projektach ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych; 5) Zapoznanie studenta z podstawowymi procesami projektowymi. Określono także cel ogólny: *‘Absolwent powinien mieć ogólną wiedzę z zakresu nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych oraz technicznych i ekonomiczno-społecznych, a także umiejętność wykorzystania ich w pracy zawodowej i życiu z zachowaniem zasad prawnych i etycznych. Powinien rozumieć i umieć analizować procesy rozwoju społeczno-gospodarczego i ich przestrzenne uwarunkowania. Absolwent powinien znać podstawowe zagadnienia technologiczne istotne dla gospodarki przestrzennej i kierować się w swoich działaniach zasadami zrównoważonego rozwoju. Powinien umieć organizować i aktywnie uczestniczyć w pracy grupowej, zarządzać projektami, kierować zespołami ludzkimi realizującymi zadania planistyczne oraz posługiwać się fachową literaturą łącznie z właściwymi aktami prawnymi’*. Biorąc pod uwagę obszarowe efekty kształcenia z tych dziedzin nauki, opracowano łącznie 51 kierunkowych efektów kształcenia, w tym 20 z zakresu wiedzy, 20 z zakresu umiejętności oraz 11 z zakresu kompetencji [KRK 2016]. Na bazie tych efektów skonstruowano program studiów, w którym wszystkie przedmioty musiały zawierać odpowiednie efekty kształcenia w poszczególnych trzech zakresach, tworząc tzw. macierze efektów. Doskonale rozwinięte w Uczelni usługi informatyczne, w tym autorski program SYLABUS KRK, pozwalający na jednoczesny dostęp wielu użytkowników systemu, umożliwiły sprawne tworzenie i uaktualnianie treści poszczególnych przedmiotów (syła-

busów) z komputerów podłączonych do sieci uczelnianej ZUT (Intranet), także z komputerów domowych przez VPN – wirtualną sieć prywatną, którą można łatwo skonfigurować według instrukcji dostępnej na stronie internetowej ZUT [www.zut.edu.pl]. Także na tej stronie są ogólnodostępne wszystkie aktualne oraz zarchiwizowane od 2012/2013 programy studiów na wszystkich 48 kierunkach studiów stacjonarnych i niestacjonarnych 10 Wydziałów Uczelni na wszystkich poziomach kształcenia, a także studiów podyplomowych.

4. Aktywność studentów oraz czynniki zwiększające ich zaangażowanie

Bazując na doświadczeniu w realizacji jednego pełnego cyklu studiów I stopnia na kierunku *gospodarka przestrzenna*, podjęto próbę identyfikacji czynników korzystnie wpływających na zadowolenie studentów i efektywność procesu kształcenia mierzoną ich postępem i zaangażowaniem. Można do nich zaliczyć uczestnictwo studentów:

- w wydarzeniach organizowanych przez instytucje publiczne i organizacje społeczne (głównie konsultacjach społecznych), przedstawiających rzeczywiste problemy, także konflikty społeczne na tle sposobu zagospodarowania przestrzeni i wprowadzania w niej zmian;
- w przygotowaniu projektów, które mają szansę na realizację w przestrzeni miasta np. w ramach budżetu obywatelskiego;
- w działalności studenckiego koła naukowego, opartej na rozwijaniu własnych zainteresowań i angażowaniu się we własne inicjatywy;
- w praktykach zawodowych, zgodnych z zainteresowaniami i wyobrażeniami studentów o przyszłej pracy zawodowej;
- w realizacji pracy dyplomowej osadzonej w realiach określonej przestrzeni, z jej szczególnymi uwarunkowaniami, rozpoznanym stanem na wielu płaszczyznach i możliwością wpływu na jej dalsze losy.

Potwierdzeniem, że wymienione czynniki są korzystne dla kształtowania motywacji i zaangażowania studentów jest obserwacja korzystnych zmian w ich postawach pod wpływem oddziaływania tych czynników. Wszystkie z wymienionych czynników opierają się na budowaniu relacji społecznych studentów z otoczeniem pozauczelnianym. Nauczyciel akademicki odgrywa w tych doświadczeniach szczególną rolę. Często jest inicjatorem, pokazuje szerokie spektrum możliwości, kierkuje aktywność studentów, motywuje do obserwacji i uczestnictwa, skłania do refleksji, zachęca do poszukiwań. Sam nauczyciel zyskuje możliwość poznania stanu wiedzy i potrzeb edukacyjnych

studentów, ich oczekiwania, nie tracąc swojego autorytetu opartego na roli zawodowej, stopniach czy tytułach.

5. Kompetencje społeczne

Obecnym wyzwaniem dla środowiska akademickiego jest pochylenie się nad kwestią kompetencji społecznych. U studentów kierunku *gospodarka przestrzenna* umiejętności prawidłowego prowadzenia dyskusji społecznych z użyciem współczesnych narzędzi i technik wspierających partycypację społeczną stają się koniecznością [Kazak 2012]. W społeczeństwie obywatelskim niezbędne jest przygotowanie kadr gotowych do podjęcia dialogu z mieszkańcami [Gajdak 2012]. Absolwenci *gospodarki przestrzennej* wyposażeni w kompetencje społecznie idealnie nadają się do tej roli. Uczestnictwo studentów *gospodarki przestrzennej* ZUT w Szczecinie w ramach przedmiotu fakultatywnego „Konsultacje społeczne i negocjacje” w konsultacjach społecznych organizowanych przez Urząd Miasta w Szczecinie nt. zasad budżetu obywatelskiego zaowocowało wyraźnym wzrostem ich zaangażowania w studia i poszukiwanie roli zawodowej. Podczas tych spotkań zrodziła się inicjatywa powstania studenckiego koła naukowego, a jednym z jego pierwszych zadań i jednocześnie sukcesów było przygotowanie, złożenie i wypromowanie projektu w ramach Szczecińskiego Budżetu Obywatelskiego 2016 pn. *Pływająca Rusalka – powrót łodzi wiosłowych na Jezioro Rusalka oraz aranżacja brzegu i wyspy*. Projekt decyzją społeczności lokalnej został przeznaczony do zrealizowania (za kwotę 500 tys. zł), a studenci czynnie uczestniczą także w tym etapie, konsultując przełożenie pomysłu na konkretne zadanie inwestycyjne. Poczucie sprawczości studentów, doświadczenie wpływu na otoczenie, zaowocowało zmianą ich postaw na bardziej aktywną (choć ta wciąż wymaga utrwalania i wzmacniania). Obserwowane działania i zachowania studentów wpisują się w potrzebę kształcenia studentów *gospodarki przestrzennej* ze świadomością potrzeby zgodnie z regułą partycypacji społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji planistycznych oraz wyposażania ich w odpowiednie narzędzia i techniki wspomagające ten proces [Kazak 2012].

Współuczestnictwo studentów i nauczycieli akademickich w wydarzeniach wykraczających poza formalne elementy procesu kształcenia staje się także narzędziem wspierającym komunikację międzypokoleniową. Wydaje się, że taka relacja zwiększa szansę na realizację idei studiowania, którą można określić jako świadomą i celową drogę do kariery zawodowej [Jarecki 2015]. Urealnianie treści kształcenia, zderzanie ich ze skomplikowaną i zmienną

rzeczywistością niejako wymusza zaangażowanie studentów, nie pozwala im na dystans typowy dla poznawania stanu rzeczy przez jej opis. Uczestnictwo aktywizuje i zobowiązuje. Odpowiada to celom kształcenia, określanym jako proces wspomagania zmian w studentach [Denek 2012]. Upraszczając można uznać, że każda aktywność pozauczelniana lub okołouczelniana związana z kierunkiem studiów korzystnie wpływa na proces rozwoju i zaangażowania studentów. Aktywność taka wymaga jednak od każdej ze stron tego procesu znacznych nakładów zwłaszcza czasu, otwartości i chęci zmian, odstępstwa od ‘standardu’.

6. Obecne problemy i nowe wyzwania

Silnie konkurencyjną dla tych form aktywności jest jednak praca zawodowa podejmowana przez studentów w czasie studiów. Znaczna część osób kształcących się na studiach dziennych podejmuje aktywność zawodową. Jeszcze bardziej niepokojące w tym kontekście jest to, że przy dobrze płatnej pracy (niekoniecznie wymagającej) – dyplom, traktowany jest jako swoiste zabezpieczenie na bliżej nieokreśloną przyszłość. Wiedza traci na znaczeniu, nie buduje przewagi na rynku pracy, dyplom staje się celem samym w sobie, a studiowanie akceptowanym statusem [Jarecki 2015]. Tłumaczy to wyraźną wśród kandydatów na studia tendencję do brania pod uwagę przy wyborze studiów niemal wyłącznie kryterium minimum kosztów i minimum ryzyka odsiewu [Inkielman 2009]. Przy takich uwarunkowaniach motywowanie studentów do znacznego wysiłku z niejasną obietnicą przyszłej kariery zawodowej wydaje się być bardzo trudne, co nie znaczy niemożliwe.

Wśród studentów *gospodarki przestrzennej* jest zauważalna ogromna potrzeba urealnienia treści kształcenia, zbliżenia ich do sytuacji rzeczywistych, ułatwiających zrozumienie treści i roli zawodowej absolwenta. Źródłem tej potrzeby jest w dużej mierze niejasność i nieostrość pojęcia *gospodarka przestrzenna* w kontekście przyszłej pracy zawodowej. Brak jednoznacznie określonego zawodu, w jakim mają szansę pracować absolwenci *gospodarki przestrzennej* oraz problemy z lapidarną nazwą absolwenta kierunku (w rodzaju – ekonomisty, urbanisty, geografa czy leśnika) powodują problemy z jego identyfikacją [Korpetta *et al.* 2012]. Interdyscyplinarność i wielowątkowość nie oznacza, że absolwenci tego kierunku są kompetentni do zajmowania się jednoosobowo wszystkimi aspektami gospodarowania przestrzenią: technicznymi, środowiskowymi czy ekonomicznymi [Bartoszczuk 2012]. Oznacza to natomiast potrzebę wskazania studentowi różnych możliwości zastosowania

nabytej wiedzy i zachęcenia go do ukierunkowania się na jeden z tych aspektów jako kluczowy.

Idealna dla efektywnego studiowania jest sytuacja, w której maturzysta wybiera określony kierunek studiów, który go interesuje, a jednocześnie ma wizję, co chce robić po studiach [Jarecki 2015]. Zauważalne jest jednak zmniejszenie odsetka osób podejmujących studia pod kątem zainteresowań, co może powodować wzrost przypadkowości tego wyboru [*ibidem*].

U wielu studentów dostrzec można przekonanie o wystarczalności świata wirtualnego – swoisty rodzaj solipsyzmu, przekonania że „nie ma życia poza Internetem” (a jeżeli jest, to skoro nie ma w sieci, to nie jest to warte uwagi). Przekonania te są wzmacniane z zewnątrz m.in. przez bezkrytyczną promocję (wymóg?) e-learningu. Teoretyczną możliwość przełamania tej bariery poznawczej dają zajęcia terenowe, praktyki i bezpośredni kontakt z wybitnymi, zewnętrznymi specjalistami. Praktyczną realizację tych elementów kształtowania osobowości absolwenta można uznać za najsłabszy element realizacji programu studiów *GP*. Jest to efekt polityki finansowej, ale także postawy autarchicznej, promującej samopowielającą (i samokształcącą) kadre własną.

Brak doświadczeń „z pierwszej ręki” – stanowi również poważną trudność w realizacji zagadnień związanych ze środowiskiem przyrodniczym. Prawdopodobnie leży też u podstaw preferencji wyboru specjalizacji związanych niemal wyłącznie z przetwarzaniem już istniejących i dostarczanych z zewnątrz danych (jak to ma zasadniczo miejsce np. w ramach specjalności *geoinformatyka*). Być może ujawnia się także strukturalny problem gospodarki przestrzennej jako „metanauki”, nie posiadającej własnych metod badawczych. Dowodem uświadomienia sobie tych słabości może być podejmowanie przez absolwentów I stopnia *GP* równoległych studiów na innych kierunkach, jak np. ochrona środowiska.

Przy takich uwarunkowaniach szczególną rolę nauczyciela akademickiego jest umacniać studenta w przekonaniu, że ten często przypadkowy wybór, w wyniku poznawania i zaangażowania może stać się świadomą i efektywną ścieżką kariery zawodowej. Biorąc pod uwagę wieloznaczność i nieoczywistość pojęcia *gospodarka przestrzenna* dla studenta potrzeba ta wydaje się szczególnie istotna.

7. Kompetencje studentów

Problem ze zdefiniowaniem zawodowego rozumienia gospodarki przestrzennej mają zarówno studenci, jak i ich przyszli pracodawcy. Wcale nie łatwiejsza jest sytuacja nauczycieli akademickich, którzy ucząc wybranych przedmiotów, mają własne wyobrażenie o gospodarowaniu przestrzenią i jej umocowaniu na rynku pracy. Bardzo czytelnie problem ten przedstawiają studenci poszukujący miejsca praktyki nierzadko proszeni o wyjaśnienie „to co w zasadzie studiujesz?”. Opierając się na ekonomicznym rozumieniu ‘gospodarki przestrzennej’ sugestie nauczyciela przekazywane studentom są następujące:

- uczyć się wybierać najlepsze rozwiązania i podejmować decyzje, jak zagospodarować wybraną przestrzeń;
- uczyć się dobierać optymalną lokalizację do rodzaju działalności (i odwrotnie), rozumiejąc szanse i ograniczenia wynikające z istniejących uwarunkowań;
- uczyć się oceniać potrzeby własne, grup społecznych, społeczności lokalnych oraz zaplanować sposób ich zaspokojenia, pozwalający na wysoką jakość życia;
- uczyć się przewidywać konsekwencje zmiany w aktualnym sposobie zagospodarowania terenu, zarówno korzyści, jak i niekorzyści, konflikty i ryzyka;
- uczyć się, jak oszacować konieczne nakłady na wprowadzenie zmiany w sposobie zagospodarowania terenu i skąd pozyskać potrzebne środki.

W dużym uproszeniu można więc uznać kompetencje studenta, a potem absolwenta *gospodarki przestrzennej* jako ukierunkowane na rozwój jednostek terytorialnych, wymagające wysokich kompetencji społecznych i umiejętności zarządzania, w tym szczególnie planowania, przy doskonałej znajomości uwarunkowań rządzących procesami zmian. Kierunek prowadzony na poszczególnych uczelniach i wydziałach ma jednak swoje wyraziste wyspecjalizowanie, zwłaszcza na poziomie studiów inżynierskich. Studenci uczelni o profilu przyrodniczym specjalizują się w funkcjonowaniu, kształtowaniu i ochronie środowiska przyrodniczego, na politechnicznych – w programowaniu funkcjonalnym i kształtowaniu struktury przestrzennej, zwłaszcza kompozycji, a na ekonomicznych – w zarządzaniu [Gajdak 2012]. Rysujące się specjalizacje są pochodną wyspecjalizowania „sprzedawcy“ usług edukacyjnych i nie zawsze odpowiadają indywidualnym potrzebom „kupujących“ te usługi. Za pożądane i wartościowe należałoby uznać tworzenie indywidualnych ścieżek kształcenia

studentów w zgodzie z ich predyspozycjami i rozwijanymi zainteresowaniami [*ibidem*].

8. Praktyki studenckie

Etap poszukiwania odpowiedniego miejsca praktyk zawodowych dla studenta *gospodarki przestrzennej* jest jednym z ciekawszych doświadczeń zarówno dla studenta, jak i nauczyciela – opiekuna praktyk. W przypadku tego kierunku model zbiorowego ‘kontrahenta’ na praktykantów, który mógłby być stałym partnerem uczelni, nie sprawdza się, ponieważ firmy i instytucje zatrudniają na ogół pojedynczych absolwentów tego kierunku [Korpetta *et al.* 2012]. Takie uwarunkowania sprawiają, że proces poszukiwania miejsca praktyki jest mocno zindywidualizowany. Wymaga wcześniejszego rozpoznania zainteresowań studenta, planowanej ścieżki zawodowej oraz pokazania mu wielu możliwości na różnym poziomie dopasowania do oczekiwań. Jednak nadmiar możliwości nie ułatwia funkcjonowania ani jednostce, ani organizacji [Strużyna 2005]. Podstawowym problemem staje się wybór. W tym przypadku wiedza nauczyciela o realiach rynku pracy może wspomóc studenta w trafnym wyborze, a przez to wpłynąć korzystnie na jego zmotywowanie i zaangażowanie owocujące zadowoleniem ze studiowanego kierunku. Warto przy tym pamiętać, że liczba potencjalnych możliwości robienia kariery, ilość i różnorodność czynników warunkujących karierę będzie rosła [Strużyna 2005]. Taka sytuacja stawia przed nauczycielem jeszcze większe wyzwania. Przy ogólnej dostępności do wiedzy maleje jego rola jako źródła wiedzy, a rośnie rola doradcy zawodowego, wskazującego co można z tą wiedzą zrobić. Wymaga to od nauczyciela bycia nie tylko badaczem (naukowcem), a może przede wszystkim uczestnikiem branżowego życia zawodowego, autorytetem zawodowym, a nie naukowym. Alternatywą może być zaangażowanie branżystów do procesu kształcenia, ale także ta strategia uatrakcyjnienia studiów z *gospodarki przestrzennej* ma znaczne ograniczenia.

Studenci nawet tego samego kierunku i roku są grupą wewnątrznie zróżnicowaną. Wyraźne zróżnicowanie studentów dotyczy ich wrażliwości na warunki studiów wynikające m.in. z ich predyspozycji intelektualnych, na które składają się przygotowanie merytoryczne uzyskane w poprzednich etapach edukacji, jak również pracowitość i zdolność przystosowania się do warunków kształcenia [Inkielman 2009]. Przekłada się to na potrzebę indywidualizacji ścieżki kształcenia studentów w taki sposób, aby umożliwić zadowalający przyrost wiedzy studentom na różnym poziomie wejściowym. Dla

osiągnięcia pełnej satysfakcji uczestników procesu studiowania i kształcenia rodzi to potrzebę opracowania i wdrożenia indywidualnego doradztwa zawodowego opartego na wiedzy o studiowanym kierunku, cechach studiującego i potrzebach rynku pracy. Zadanie to wydaje się być niezwykle trudne, ale najbardziej odpowiednimi kandydatami do wprowadzenia takich usług wydają się być nauczyciele akademicki, posiadający kierunkowe bieżące doświadczenie zawodowe i wysokie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

9. Studia drugiego stopnia na dwóch specjalnościach

Mając na uwadze kończący się cykl studiów pierwszego rocznika, Rada Programowa GP utworzyła program studiów II stopnia, który został zatwierdzony w 2014 r. [Uchwała 2014]. Ich absolwent otrzymuje tytuł zawodowy magistra inżyniera. Utworzono dwie specjalności oznaczone jako *geoinformatyka* (pełna nazwa *narzędzia geoinformatyczne w gospodarce przestrzennej*) oraz *obszary wrażliwe* (*gospodarowanie w obszarach wrażliwych*). W ramach pierwszej wprowadzono pięć przedmiotów specjalnościowych: *pomiary GPS i ich wykorzystanie, teledetekcja i fotogrametria, wizualizacje 3D, bazy danych i infrastruktura danych przestrzennych, kartograficzne metody wizualizacji danych*. O ile ta pierwsza specjalność w dobie obecnej informatyzacji nie budzi wątpliwości, o tyle pomysł drugiej specjalności wymaga w tym miejscu uzasadnienia merytorycznego. Pojęcie *obszarów wrażliwych* obejmuje tereny o ograniczonych możliwościach inwestowania i specyfice użytkowania uwarunkowanej przez wysokie walory przyrodnicze i/lub ograniczenia środowiskowe. Należą do nich np. obszarowe formy ochrony przyrody (w tym obszary Natura 2000), akweny wodne i ich pas brzegowy czy tereny powojkowe, udostępnione do zagospodarowania. Wiąże się to z koniecznością uwzględnienia specyficznych problemów środowiskowych, społecznych (np. demograficznych) i ekonomicznych. Gospodarowanie na nich wynika z wymogów formalno-prawnych, ale też z zainteresowania inwestorów nowymi możliwościami i inicjatywami gospodarczymi. Obszary wrażliwe są szczególnie liczne w północno-zachodniej Polsce, i w wielu przypadkach, przy podejściu standardowym stanowią barierę rozwojową dla regionu. Są one również walorem, który odpowiednio kształtowany może przynosić dalekosiężne korzyści gospodarcze, ekologiczne i społeczne. Klasycznym przykładem jest presja na zagospodarowanie pasa nadmorskiego, gdzie obecnie dochodzi do wielu nieprawidłowości i konfliktów na styku problemów gospodarczych i potrzeb ochrony przyrody, środowiska i jakości życia. Realizacja programu

specjalności *gospodarowanie w obszarach wrażliwych* oparta jest na bloku 5 przedmiotów:

Ochrona georóżnorodności – obejmuje zagadnienia identyfikacji i oceny zróżnicowania abiotycznych komponentów przyrody w kontekście możliwości ich zrównoważonego użytkowania i ochrony. Georóżnorodność traktowana jest tutaj w kontekście geologiczno-antropogenicznym jako naturalne zróżnicowanie powierzchni Ziemi obejmujące aspekty geologiczne, geomorfologiczne, glebowe oraz systemy ukształtowane w wyniku naturalnych procesów (endo- i egzogenicznych) i działalności człowieka [Miśkiewicz 2009]. Szczególny nacisk położony jest na procedury ochronne wynikające z wymogów prawnych i analizy istniejących i potencjalnych zagrożeń oraz konfliktów planistycznych.

Turystyka i rekreacja na obszarach przyrodniczych – w ramach tego przedmiotu studenci oceniają potencjał dla turystyki i rekreacji istniejący na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, usytuowanych np. w obrębie wielkoprzestrzennych form ochrony przyrody: w parkach narodowych, obszarach sieci Natura 2000, parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu. Zapoznają się z obowiązującymi procedurami, ograniczeniami i negatywnymi skutkami intensyfikacji działalności gospodarczej oraz możliwościami organizacyjnymi realizacji alternatywnych, wyspecjalizowanych form użytkowania obszarów cennych, ze szczególnym uwzględnieniem sportu, turystyki, rekreacji i edukacji ekologicznej.

Gospodarka przestrzenna w pasie nadbrzeżnym – dotyczy specyfiki gospodarowania w pasie nadbrzeżnym akwenów wodnych: wybrzeża morskiego, morskich wód wewnętrznych, dużych cieków i akwenów śródlądowych. Studenci poznają uwarunkowania wynikające z wielostronnych konfliktów różnych funkcji gospodarczych oraz wymogów ochrony wyjątkowych walorów przyrodniczych w warunkach nasilającej się presji inwestycyjnej. Zdobywają umiejętność minimalizacji zagrożeń i konfliktów przy pomocy właściwych metod planowania przestrzennego.

Restytucja ekosystemów naturalnych – pozwala na zapoznanie się z praktycznymi metodami odtwarzania i trwałego utrzymywania we właściwym stanie ekosystemów naturalnych i półnaturalnych istotnych z punktu widzenia ochrony przyrody i środowiska. Zaprezentowane są przykłady zastosowania metod restytucyjnych, jak: techniczne odtwarzanie warunków siedliskowych, metaplantacja, biomanipulacja, czy paludikultura i przywracanie tradycyjnych sposobów użytkowania rolniczego w ekosystemach półnaturalnych [Grotjans, Wołejko 2007].

Zarządzanie obszarami wodnymi – przedstawia specyfikę gospodarowania w obrębie akwenów wodnych, ze szczególnym uwzględnieniem morskich obszarów przybrzeżnych i morskich wód wewnętrznych. Studenci analizują uwarunkowania związane z wielofunkcyjnym wykorzystywaniem tych obszarów, np. dla transportu, rekreacji, pozyskania surowców, energii odnawialnej, obronności, rybołówstwa, ochrony przyrody i środowiska oraz realizacji innych świadczeń ekosystemowych. Poznają uwarunkowania prawne, przyrodnicze, gospodarcze i społeczne, analizują techniki planistyczne umożliwiające ograniczenie konfliktów i zachowanie właściwego stanu środowiska wodnego. W I cyklu realizacji studiów II stopnia prawie wszyscy studenci wybrali specjalność *Geoinformatyka*.

10. Studia – produkt rynkowy?

W gospodarce rynkowej studia są produktem, ale o bardzo szczególnych cechach. Ich wartość jest zarówno wynikiem oferty uczelni, jak i zaangażowania studentów. Kształtuje się w długotrwałym procesie szczególnej relacji między „sprzedającym” (reprezentowanym przez różnych nauczycieli) i „kupującym”. Produkt ten jest obciążony szczególnie dużym ryzykiem dla „kupującego” wynikającym z jego niewiedzy o tym, jaki produkt otrzyma, jak na nim osobiście skorzysta [Jarecki 2015]. W procesie tym uwaga nauczyciela powinna się więc koncentrować na stopniowym zwiększaniu świadomości studenta, jakie wartości daje oferowany produkt i jakie powinno być jego zaangażowanie w proces studiowania, aby uzyskać jak największe korzyści dla siebie. Okres studiów jest wystarczająco długi, aby budować satysfakcję w czasie studiowania, rozwijać wzajemną motywację uczestników tego procesu i kształtować go na bazie zdobytych doświadczeń i rozpoznawanych oczekiwań. Samo przekazywanie studentowi wiedzy dziś już nie wystarcza, aby należycie wykonywać obowiązki dydaktyczne. Dla studenta wiedza jest w zasięgu ręki, ale to pracownik naukowo-dydaktyczny ma go skłonić do jej poszukiwania, pomóc mu w ocenie, co jest wartościowe i ją uporządkować [Denek 2012]. Motywowanie studentów do zaangażowania wydaje się być dziś najtrudniejszym i najbardziej wymagającym zadaniem nauczyciela akademickiego, ale koniecznym zarówno ze względu na odpowiedzialność przed młodymi ludźmi za złożoną obietnicę rozwoju, jak i wobec wydatkowania środków publicznych i prywatnych na kształcenie wyższe.

Niektórzy uważają, że bezpłatna edukacja nie jest towarem, ale prawem [Zieloni 2010]. Może ona być co najwyżej kredytem zaciągniętym od społec-

czeństwa. Wybór kierunku studiów i uczelni przez studenta jest zatem swoistym wyborem „prezentu”. Jest to oczywiście również warunkiem istnienia dla kadry i instytucji naukowej. Za towar trzeba płacić – powinniśmy uczestniczyć w budzeniu takiej świadomości i optymalizacji „alokacji środków”, tj. wskazywaniu sposobu optymalnego wykorzystania tego kapitału, a nie biernie poddawać się modom i uprzedzeniom ze strony młodzieży (*casus specjalizacji przyrodniczej obszary wrażliwe*).

Podsumowanie

Reasumując, można stwierdzić, że kierunek *gospodarka przestrzenna* na poziomie inżynierskim I stopnia na Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie w pierwszych latach istnienia cieszył się zainteresowaniem, ponieważ stanowił ciekawą ofertę edukacyjną, wzbogaconą o uruchomione od roku 2014/2015 studia drugiego stopnia. W miarę pogłębiania się niżu demograficznego, także wskutek dalszego rozszerzania oferty edukacyjnej, liczba studentów na tym kierunku systematycznie maleje. Warto podjąć działania, aby zachęcić nauczycieli do bardziej skutecznego motywowania studentów do działania, aby obie strony odczuwały satysfakcję z procesu kształcenia.

Literatura

- Bacieczko W., Siwek H., Wójcik-Stopczyńska B., 2014, *Święto Wydziału. 60 lat Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa*. Forum Uczelniane. Pismo Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, 22, 2, s. 11-17.
- Bartoszczuk W., 2012, *Rola absolwentów gospodarki przestrzennej w kreacji trójwymiarowej przestrzeni na obszarach zurbanizowanych*, [w:] *Dokąd zmierzasz gospodarko przestrzenna? O historii, perspektywach i problemach gospodarki przestrzennej*, B. Porter (red.). Wyd. SGGW, Warszawa, s. 47-50.
- Churski P., 2013, *Modułowy program kształcenia – szansa na podniesienia jakości kształcenia na kierunku Gospodarka Przestrzenna*. Biuletyn KPZK PAN, z. 251, s. 9-23.
- Denek K., 2012, *Teoretyczne i aplikacyjne aspekty jakości kształcenia akademickiego*. Neodidagmata, 33/34, Poznań Adam Mickiewicz University Press, s. 49-64.
- Gajdak M., 2012, *Interdyscyplinarność w planowaniu przestrzennym. Potrzeby i możliwości uczestnictwa w procesie projektowym*, [w:] *Dokąd zmierzasz... op. cit.*, s. 43-46.

- Grootjans A., Wołejko L. (red.), 2007, *Conservation of Wetlands in Polish Agricultural Landscapes*. Wyd. Klubu Przyrodników, Oficyna IN PLUS, Szczecin.
- Informacja, 2016, *Dobrze nas widzą. Powstał w 2009 roku, a już słynie z innowacyjności i współpracy z biznesem*, [<http://www.zut.edu.pl/zut-pracownicy/aktualnosci/informacje-biezace/article/dobrze-nas-widza.html>, dostęp 9.05.2016].
- Inkielman M., 2009, *Dynamika procesu edukacyjnego z uwzględnieniem możliwości finansowych i predyspozycji intelektualnych studentów*. Zesz. Nauk. Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania „Współczesne Problemy Zarządzania”, nr 1, s. 35-54.
- Jarecki W., 2015, *Motywacje przy podejmowaniu studiów wyższych ekonomicznych*. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 18, 3, 133-141, Wyd. UŁ, Łódź.
- Kazak J., 2012, *Praca grupowa w kształceniu studentów kierunku gospodarka przestrzenna*, [w:] *Dokąd zmierzasz... op. cit.*, s. 25-32.
- Klasyfikacja, 2016, *Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie*, [<http://www.nauka.gov.pl/uczelnie-publiczne/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie.html>, dostęp 9.05.2016].
- Korpetta D., Malczyk J., Olendarek T., Porter B., 2012, *Nauczanie gospodarki przestrzennej w SGGW. Problemy metodyczno-organizacyjne*, [w:] *Dokąd zmierzasz... op. cit.*, s. 16-24.
- KRK, 2016, *Krajowe Ramy Kwalifikacji w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie*, [<http://www.krk.zut.edu.pl/pl/2012-2013/wydzial-ksztaltowania-srodowiska-i-rolnictwa/gospodarka-przestrzenna-S1/>,dostęp 9.05.2016].
- Miśkiewicz K., 2009, *Problemy badawcze georóżnorodności w geoturystyce*. *Geoturystyka*, 1-2 (16-17), s. 3-12.
- Perspektywy, 2015, *Ranking Uczelni Akademickich 2015*, [<http://www.perspektywy.pl/RSW2015/ranking-uczelni-akademickich?strona=0>].
- Protokół, 2010, *Protokół z piątego posiedzenia Rady Programowej kierunku studiów gospodarka przestrzenna* 24 listopada 2010.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 lipca 2007 r. Dz. U. nr 164, poz. 1166.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, Dz. U. nr 253, poz. 1520.

- Strategia rozwoju Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie na lata 2011-2020*, 2012, [http://www.zut.edu.pl/fileadmin/pliki/info/strategia_rozwoju_2011-2020.pdf].
- Strużyna J., 2005, *Problem nadmiaru możliwości i samotności w karierze*, [w:] *Poza normatywem zarządzania zasobami ludzkimi*. Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, s. 27-30.
- Uchwała nr 27 z 15.10.2010 Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w sprawie powołania rady programowej kierunku kształcenia gospodarka przestrzenna na kadencję 2010÷2012.*
- Uchwała nr 88 z 28.01.2011 Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w sprawie zatwierdzenia planu i programu nauczania studiów stacjonarnych I stopnia kierunku Gospodarka Przestrzenna.*
- Uchwała nr 302 z 16.04.2012a Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w sprawie zatwierdzenia efektów kształcenia studiów I stopnia kierunku Gospodarka Przestrzenna.*
- Uchwała nr 351 z 16.04.2012b Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w sprawie zatwierdzenia planu studiów stacjonarnych I stopnia kierunku Gospodarka Przestrzenna.*
- Uchwała nr 261 z 15.11.2013 w sprawie przyjęcia zasad przeprowadzania konkursu na prowadzenie przedmiotów/modułów na Wydziale Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w Szczecinie.*
- Uchwała nr 408 z 26.09.2014 Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa ZUT w sprawie zatwierdzenia planu studiów stacjonarnych II stopnia kierunku Gospodarka Przestrzenna.*
- Ustawa z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365.
- Ustawa z 5 września 2008 r. o utworzeniu Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie*. Dziennik Ustaw Nr 180, poz. 1110.
- Zieloni, 2010, *Edukacja jest prawem, nie towarem. Priorytety Zielonych w polityce edukacyjnej*, [<http://www.zieloni2004.pl/art-3674.htm>].